

ВІДГУК

офіційного опонента Діденка Олександра Васильовича
на дисертаційну роботу **Олексієнко Наталії Олегівни**

«Формування моральної культури у майбутніх

бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми дисертації обумовлена низкою чинників.

По-перше, сучасні вимоги до фахівців цивільного захисту, що викладені у нормативно-правових документах, у яких регламентується зміст і якість професійної підготовки офіцерів ДСНС, передбачають володіння не лише професійними знаннями, вміннями та навичками, а й низкою професійно особистісних якостей, які у комплексі утворюють моральну культуру – якісну характеристику морального розвитку і моральної зрілості особистості офіцера, яка охоплює здатність до співчуття, співпереживання, милосердя, етичне мислення, знання моральних вимог суспільства, здатність свідомо обґрунтувати мету і засоби діяльності.

По-друге, професійна діяльність фахівців цивільного захисту передбачає виконання службових обов'язків в умовах, які вимагають не лише фізичного напруження, а й духовно-моральної зрілості, відповідальності, гуманістичної спрямованості, патріотизму, професійної надійності та готовності до самопожертви. Усі ці якості взаємопов'язані з моральною культурою.

По-третє, нині виконується досить небагато дисертаційних робіт, у яких робиться спроба відповідно до сучасних умов розвитку освіти в Україні та суспільно-політичної ситуації вирішити наукове завдання щодо формування професійно-важливих та особистісних якостей майбутніх фахівців рятувальних служб. Незважаючи на те, що у теорії та методиці професійної освіти є праці вітчизняних і зарубіжних учених, що стосуються цієї проблеми, а їхні дослідження мають безперечну наукову цінність, вони не вирішують важливого наукового завдання – формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови.

Посилює актуальність теми і низка суперечностей, що їх виявив автор дисертації під час дослідження.

З огляду на ці чинники актуальність теми дисертаційної роботи Н. О. Олексієнко «Формування моральної культури у майбутніх бакалаврів

цивільного захисту в процесі вивчення української мови», поданої на рецензування, сумнівів не викликає.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтування наукових положень дисертаційної роботи є досить переконливими. Дослідження проведено протягом тривалого періоду – з 2014 до 2017 року. Воно охоплювало теоретико-аналітичний та пошуково-діагностичний етапи дослідження, а також передбачало визначення контрольних та експериментальних груп і виявлення стану сформованості моральної культури в майбутніх бакалаврів цивільного захисту; організацію цілеспрямованого впливу на бакалаврів експериментальної групи; аналіз результатів експериментальної перевірки, впровадження запропонованих заходів; розроблення методичних вказівок щодо впровадження структурно-функціональної моделі формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту.

Експериментальною базою дослідження були Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів), Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля (м. Черкаси), Національний університет цивільного захисту України (м. Харків). Педагогічний експеримент проведено в природних умовах навчального процесу ЗВО. Він передбачав два етапи: констатувальний і формувальний.

Наукова цінність дисертаційного дослідження Н. О. Олексієнко зумовлена перш за все тим, що в роботі розроблено структурно-функціональну модель формування моральної культури в майбутніх бакалаврів цивільного захисту; визначено та розкрито специфіку моральної культури в системі їх професійної підготовки; обґрунтовано роль, місце та функції української мови у формуванні моральної культури фахівців цивільного захисту; визначено критерії, рівні і показники сформованості моральної культури в майбутніх бакалаврів цивільного захисту.

Значимість роботи посилює і те, що її виконано відповідно до плану науково-дослідної теми кафедри українознавства Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Формування культурологічної та комунікативної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту» (РК №0117U003058).

Відповідно до теми дисертації Н. О. Олексієнко чітко сформулювала науковий апарат дослідження, застосувала адекватні завданням методи наукового пошуку, що дало можливість успішно досягти поставленої мети. Заслуговує на позитивну оцінку докладне й ретельне формулювання понятійно-термінологічного апарату дисертаційної роботи, в рамках якого

автор дала визначення сутності поняття «професійна готовність майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах» та визначила компоненти цієї готовності.

Логіка викладу теоретичного та експериментально-дослідного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, меті, гіпотезі та дозволяє належним чином висвітлити хід виконання завдань дослідно-експериментальної роботи.

3. Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.

Дисертант одержала такі наукові результати:

вперше визначено та розкрито специфіку моральної культури в системі професійної підготовки майбутніх бакалаврів цивільного захисту; обґрунтовано роль, місце та функції української мови у формуванні моральної культури фахівців цивільного захисту; розроблено структурно-функціональну модель формування моральної культури в майбутніх бакалаврів цивільного захисту, яка охоплює цільовий, змістово-діяльнісний, критеріально-рівневий та оцінно-результативний блоки; визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, особистісний, змістовий, практичний, рефлексивний), рівні (низький, середній, достатній, високий) і показники сформованості моральної культури в майбутніх бакалаврів цивільного захисту;

удосконалено методичні підходи до формування моральної культури;

подальшого розвитку отримали положення щодо особливостей підготовки майбутніх бакалаврів цивільного захисту в контексті формування моральної культури під час вивчення української мови; організації процесу формування моральної культури в майбутніх бакалаврів цивільного захисту та відповідних принципів;

уточнено наукові поняття «моральна культура», «особистість бакалавра цивільного захисту», «педагогічні засади», «педагогічні умови».

Крім того, інтерес представляють й інші аспекти дисертаційного дослідження, а саме:

визначено педагогічні умови формування моральної культури в майбутніх бакалаврів цивільного захисту;

висвітлено сучасний стан сформованості моральної культури майбутніх бакалаврів цивільного захисту.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Дисертаційна робота Н. О. Олексієнко, безперечно, має вагомим практичне значення, яке полягає в тому, що одержані результати дослідження достатньо обґрунтовані, пройшли апробацію та готові до

впровадження в систему професійної підготовки майбутніх бакалаврів цивільного захисту.

Автор розробила і впровадила у практику діяльності ЗВО методичні вказівки із дисципліни «Українська мова і культура»; розробила тестові завдання та опитувальники щодо моніторингу сформованості моральної культури в майбутніх фахівців цивільного захисту; створила та апробувала комплекс навчально-методичного забезпечення формування моральної культури в майбутніх бакалаврів цивільного захисту, який охоплює зміст, форми і методи професійної підготовки майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови.

Основні результати і висновки дослідження можуть бути використані в навчально-виховному процесі ЗВО під час викладання української мови та інших культурологічних дисциплін, проведення спецкурсів, спецсеминарів, тренінгів тощо, а також необхідні для підвищення педагогічної майстерності викладачів у процесі розроблення нормативних і варіативних навчальних курсів.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях.

Для розв'язання поставлених завдань автор опрацювала 319 наукових джерел, з них 108 – іноземними мовами. Усі наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження висвітлено у 17 публікаціях, з яких 16 одноосібних, зокрема це 8 статей (із них 6 – у вітчизняних наукових фахових виданнях, 1 – в іноземному періодичному виданні, 1 стаття у міжнародному журналі «Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian national university»), 8 тез і матеріалів конференцій, 1 брошура методичних вказівок. Отже, дисертант дотримала вимог наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1112 від 17.10.2012 р. щодо опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо кандидатських дисертацій.

Структура дисертаційного дослідження Н. О. Олексієнко зумовлена його змістом, який відповідає основним завданням дослідження і відображає хід їх виконання.

У першому розділі дисертації автор розкриває теоретико-методологічні засади проведення дисертаційного дослідження, здійснює аналіз основних документальних і наукових джерел з проблеми дослідження, розкриває сутність і зміст базових понять, досліджує

структурні та змістові особливості фахової підготовки майбутніх бакалаврів цивільного захисту.

У другому розділі Н. О. Олексієнко дослідила особливості діяльності фахівців цивільного захисту, проаналізувала реальний стан сформованості їхньої моральної культури, а також охарактеризувала критерії, рівні та показники сформованості моральної культури курсантів. Важливим здобутком дисертантки є обґрунтування складових моделі формування моральної культури майбутніх бакалаврів цивільного захисту.

Третій розділ присвячено експериментальній перевірці ефективності структурно-функціональної моделі формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови. З цією метою автор висвітлила організацію та етапи експериментальної роботи, методика формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови, перебіг і результати дослідно-експериментальної перевірки її ефективності, а також узагальнила й інтерпретувала результати аналізу одержаних даних.

Підсумки дисертаційного дослідження відображено у загальних висновках, які є достовірними, корелюють з висновками до кожного з розділів і відображають досягнення мети й виконання завдань дослідження.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи результати дослідження Н. О. Олексієнко, доцільно висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування дисертації та вимагають окремих уточнень і пояснень.

1. Обґрунтування актуальності теми було б більш переконливим, якби автор у вступі чіткіше зазначила, які державні або відомчі нормативно-правові документи визначають важливість формування моральної культури у структурі професійної готовності майбутніх бакалаврів цивільного захисту, лаконічно представила основні результати аналізу стану її сформованості, назвала основні недоліки щодо методичного забезпечення формування моральної культури, а також назвала дані експериментального дослідження та причини, що спонукають переглянути усталені зміст, форми і методи формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови.

2. Наукова новизна одержаних результатів сумнівів не викликає, однак автору доцільно було б зазначити, за рахунок чого відбулося удосконалення методичних підходів до формування моральної культури,

як розвинуто положення щодо вивчення особливостей підготовки майбутніх бакалаврів цивільного захисту в контексті формування моральної культури під час вивчення української мови; як організовано формування моральної культури в майбутніх бакалаврів цивільного захисту на основі відповідних принципів. Відповідно до рекомендацій щодо представлення наукової новизни потрібно також чітко зазначати, за рахунок чого відбулося удосконалення, уточнення або подальший розвиток.

3. Оскільки вітчизняна система вищої освіти реформується з урахуванням європейського досвіду, то доцільно було б більш ґрунтовно представити на сторінках дисертації зарубіжний досвід формування професійних якостей фахівців цивільного захисту.

4. На стор. 142 дисертації автор наводить педагогічні умови, які відповідно до гіпотези мають підвищити ефективність формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови. Саме у такому формулюванні їх потрібно було би подати у гіпотезі дослідження, структурно-функціональній моделі та у висновках, де їх представлено у надто скороченій і малоінформативній формі. Крім цього, автору потрібно було б спочатку подати обґрунтування педагогічних умов, а вже потім представляти характеристику і схему структурно-функціональної моделі, компонентом якої вони є.

5. Дещо порушено логіку подання матеріалу у другому розділі дисертації. Доцільно було б спочатку подати характеристику критеріїв, показників і рівнів, а вже потім – стан сформованості моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту.

6. Одним із важливих результатів дисертаційної роботи є розроблена автором структурно-функціональна модель формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови. Проте її можна було конкретизувати та розширити відповідно до предмета дослідження, деталізувавши у моделі зміст, форми і методи формування зазначеної культури. Це дозволило б отримати краще уявлення про перебіг дослідно-експериментального дослідження, оскільки автор у темі дисертації анонсує формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення *української мови*, а формувальний етап експерименту проводить на основі дисципліни «*Українська мова і культура*».

7. У дисертації та авторефераті автор на основі вивчення наукової літератури та результатів аналізу досвіду роботи вищої школи з проблем формування моральної культури особистості наводить суперечності, які

супроводжують процес підготовки бакалаврів цивільного захисту, однак потребує пояснення, чи вдалося автору розв'язати їх у процесі дослідно-експериментальної роботи.

Втім зазначені зауваження і побажання не є принциповими і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Олексієнко Наталії Олегівни «Формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови».

8. Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Н. О. Олексієнко «Формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови» є самостійним завершеним науковим дослідженням актуального наукового завдання.

2. Усі положення дисертації науково обґрунтовані, мають характер наукової новизни; достовірність та вірогідність висновків забезпечені в процесі дослідження.

3. Поставлена автором мета, сформульовані завдання дослідження розв'язані глибоко та доказово. Всі положення, що виносяться на захист, теоретично обґрунтовано, їх зміст викладено в основних висновках до дисертації. Висновки і рекомендації у дисертації сформульовано ґрунтовно і переконливо.

4. Дисертаційне дослідження має практичне значення, що підтверджується використанням отриманих результатів в освітньому процесі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Львів), Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля (м. Черкаси), Національного університету цивільного захисту України (м. Харків), а також упровадженням у практику діяльності інших установ.

5. Структура дисертації та обсяг основного тексту відповідають чинним вимогам до кандидатських дисертацій. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної частини та експериментального дослідження. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

Отже, дисертація Олексієнко Наталії Олегівни «Формування моральної культури у майбутніх бакалаврів цивільного захисту в процесі вивчення української мови» є завершеною науковою працею, що має теоретичне й практичне значення для теорії і методики професійної освіти та відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Провідний науковий співробітник

науково-дослідного відділу Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

доктор педагогічних наук, професор О. В. Діденко

Підпис О. В. Діденка засвідчую:

начальник відділення контролю та документального забезпечення

Національної академії Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

«21» травня 2018 р.

І. Ю. Жилкіна